

Real beskattning — räddare i nöden?

Realbeskattningsutredningen har nu publicerat sitt betänkande med förslag om införande av real inkomstskatt och reallån. Karl G Jungenfelt och Ragnar Lindgren diskuterar i denna artikel varför en sådan övergång är önskvärd och vad den principiellt innebär. De påpekar att ett möjligt alternativ är utgiftsskatt. En följande artikel kommer att behandla den praktiska utformningen av real beskattning samt verkningar på inkomstfördelning och sparande.

Erfarenheterna under de tio senaste åren har i praktiken demonstrerat att vårt "gamla" system för inkomstbeskattning fungerar mycket dåligt under perioder med hög inflation och höga marginalskatter. Bland annat har det blivit uppenbart att belåning av tillgångar gör det möjligt att helt undandra betydande belopp för beskattning. Under starkt tryck från denna verklighet beslöt riksdagen för ett år sedan att reformera inkomstbeskattningen.

KARL G JUNGENFELT är professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm och huvudansvarig för Ekonomiska Forskningsinstitutets vid Handelshögskolan projekt: "Skattesystem och samhällsekonomi" finansierat av Riksbankens Jubileumsfond.

RAGNAR LINDGREN är civilekonom, bergsingenjör, f.d ekonomidirektör och numera doktorand i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Han arbetar på en studie av skatternas och inflationens effekter på företagens investeringar och finansiering.

Denna reform begränsar värdet av det skattemässiga avdraget för låneräntor på två sätt; dels sänks marginalskatterna, dels begränsas avdragsrätten. Sänkningen av marginalskatterna är generellt verkande, men blir i praktiken av mindre betydelse. Skälet till detta är att de föreslagna skatteskalorna fortfarande har mycket höga marginalskattesatser även i relativt vanliga inkomstlägen. Avdragsbegränsningen är mer speciell till karaktären. Den förutsätter nämligen att inkomsttagarna inte kan arrangera om sammansättningen av tillgångar och lån mellan olika förvärvskällor. Med bestående höga marginalskatter kommer emellertid incitamenten till sådana omfördelningar att vara mycket starka. Man kan därför förmoda att reformen i dessa avsnitt får begränsade, och individuellt starkt varierande, verkningar av tillfällig varaktighet. Läger man därtill att den bryter mot viktiga skattemässiga principer¹ — vilket efter en tid kan visa sig ge starkt negativa biverkningar — framstår det som sannolikt att reformen endast är en temporär lösning.

Om man nu bortser från möjligheterna att verkligen radikalt sänka margi-

¹ Se t ex S O Lodin [1981].

nalskatterna och/eller inflationstakten — finns det då någon mer generellt verkande reform som kan förväntas motstå trycket från individernas anpassningar och följaktligen utgöra ett varaktigt system för inkomstbeskattning? Professor Gustaf Lindencrona gör anspråk på att ha konstruerat ett sådant system — inte bara i teorin utan även i praktiken, med allt vad det innebär av lagparagrafer och tillämpningsföreskrifter. Resultatet finns att begrunda i betänkandet "Real beskattning", *SOU* 1982:1.² Förslaget innebär att vi i stort sett återgår till tidigare gällande principer för beräkning av beskattningsbar inkomst. Dock införs tillägg som gör att basen för skatterna blir den reala inkomsten i stället för den nominella. Det är lätt att konstatera att Lindencrona tagit sig an utredningsuppdraget på ett utomordentligt seriöst sätt. Han är i princip en stark anhängare av real beskattning. Trots detta formas hans utredning till en pragmatisk redogörelse av flertalet av de problem som uppstår när principen om real beskattning skall överföras till praktisk skattepolitik. Det vore mycket olyckligt om utredningen, därför att den presenteras tätt efter en reform, skulle bli förpassad till glömska.

Inflation och nominell beskattning

Vi skall i det följande försöka visa att nominell inkomstskatt tenderar att göra skattetrycket starkt beroende av inflationstakten. För detta behöver vi använda en modell som beskriver skattesystemet. Vi har medvetet förenklat denna så långt som är möjligt för att renodla inflationens verkningar. Vidare måste man göra något antagande om marknadsröntans samband med inflationstakten. Vi har valt ett i litteraturen klassiskt antagande, nämligen att nominell ränta stiger lika mycket som inflationstakten. Detta betyder att real

ränta före skatt är oberoende av inflationen. Den empiriska erfarenheten talar i varje fall inte mot detta antagande.

a. Hushållen

Real beskattning berör endast en del av det skattemässiga inkomsgreppet, nämligen de inkomster som hänför sig till finansiella (värdepapper, banktillgodohavanden etc) tillgångar och skulder samt reala (fastigheter, företagens utrustning etc) tillgångar. Beskattningen av arbetsinkomster påverkas ej av förslaget och dessa inkomster kan vi därför bortse från i den fortsatta diskussionen. Skillnaden mellan real och nominell skattebas — dvs det inkomstbegrepp som används vid beräkning av skatten — framstår tydligast för ett banktillgodohavande. Den reala avkastningen är där:

real avkastning (r) = nominell avkastning (n) — inflationstakt (i).

Använder man den nominella avkastningen som bas för beräkning av skatten kommer därför realavkastning och inflationstakt att bestämma skattens storlek. Skattetrycket blir därmed beroende av inflationen. Detta förhållande kan enklast åskådliggöras med den s k effektiva skattesatsen, dvs den andel av realinkomsten som betalas i skatt:

$$\begin{aligned} \text{effektiv skatt} &= \text{marginalskatt} \cdot \\ &\cdot \frac{\text{nominell avkastning } (r+i)}{\text{real avkastning } (r)} = \\ \text{marginalskatt} &\cdot \left[1 + \frac{\text{inflationstakt}}{\text{real avkastning}} \right] = \\ \text{marginalskatt} &\cdot \left(1 + \frac{i}{r} \right) \end{aligned}$$

Man ser här att den i skatteskalen bestämda marginalskattesatsen inte en-

² Utredningen har presenterats av Lindencrona [1982] och Hansson [1982b].

sam avgör skattetrycket. Förhållandet mellan inflationstakt och real avkastning kan ha större betydelse för den effektiva beskattningen. Utvecklingen under 70-talet kan tas som exempel på detta. Även vid en fast realränta på 2,5 procent skulle svängningarna i inflationstakten ha medfört att den effektiva skattesatsen varierat mellan värdena 3,5 och 6,5 gånger marginals-katten. Låter man även realräntan variera i enlighet med det faktiska utfallet blir utslaget för den effektiva skattesatsen nästan alltid obegränsade. Detta beror på att realräntan endast undantagsvis var positiv.³ Det finns självfallet inga rationella skäl till att skattetrycket skall fluktuerera på detta sätt.

Problemet kan heller inte lösas med den vanliga indexjusteringen av skatteskallorna. Denna återställer nämligen endast marginals-kattesatserna med hänsyn till inträffade förändringar i prisnivån. Som visats ovan är det i detta fall skattebasen som påverkas av inflationstakten. En eventuell korrigering bör därför ta sikte på det inkomstbegrepp som omfattas av basen.

En nominell skattebas tenderar således i princip att skärpa den effektiva beskattningen vid stigande inflationstakt. Vår nuvarande inkomstskatt är emellertid inte konsekvent i tillämpningen av den nominalistiska principen. För vissa tillgångar beräknas således intäkten endast på en del av den löpande nominella avkastningen. Samtidigt är emellertid hela räntekostnaden⁴ för lån som tagits upp med tillgången som säkerhet avdragsgill. I princip bestäms därmed skatten med ledning av nedanstående bas:

nominell skattebas =

beskattningsbar intäkt — avdrag för

räntekostnad =

$$a [i + r] [S + E] - [i + r] \cdot S$$

där a uttrycker den andel av den nominella avkastningen som formellt tas upp till beskattning, medan E och S anger storleken på den egna finansieringen respektive skulden. Den effektiva skattesatsen fås genom att sätta betald skatt i relation till real inkomst, som i detta fall är $r \cdot E$. Slutresultatet kan då skrivas:

$$\text{effektiv skatt} = \text{marginals-katt} \cdot \left(1 + \frac{i}{r}\right) \left[a - (1-a) \cdot \frac{S}{E}\right]$$

Om hela löpande avkastningen skall tas upp till beskattning, dvs om $a = 1$, så reduceras uttrycket till det som angivits för banktillgodohavande ovan. Detta innebär att om *alla* avkastning på *alla* typer av kapitaltillgångar tas upp till full beskattning så påverkar individens skuldsättning inte hans effektiva skatt. En konsekvent tillämpning av det nominalistiska inkomstbegreppet skapar följaktligen inga möjligheter att undvika skatt genom belåning.

Banktillgodohavanden, skuldebrev och obligationer är emellertid de enda tillgångar som konsekvent behandlas på detta sätt av skattelagstiftningen. Schablontaxerade fastigheter och aktier är exempel på tillgångar där mindre än hela den nominella avkastningen tas upp till beskattning, dvs där a antar värden mellan 0 och 1. För obligationer, fritidsbåtar och diamanter gäller att den nominella avkastningen inte alls är föremål för inkomstskatt, dvs att $a = 0$. Den effektiva skattesatsen bestäms då på i princip samma sätt som för bankmedel endast om tillgången inte är belånad ($S = 0$ i uttrycket ovan). Genom skuldsättning kan den effektiva

³ *SOU* 1982:3, Bilaga 4. "Realräntans nivå vid real beskattning", skriven av fil dr Ingemar Hansson.

⁴ Vi bortser i det följande från den begränsning av avdragsrätten som infördes om 1983.

skattesatsen sänkas ("hävstångseffekten"). Om belåningen utökas så att kvoten mellan skulder och eget kapital (S/E) är minst lika stor som $a/(1-a)$, blir skattesatsen noll eller rent av negativ. Vid negativ skattesats reduceras individens betalning av skatt på andra inkomster. Som framgår av uttrycket ovan gäller detta alltid om $a = 0$ och tillgången belånas.

Man bör observera att inflationen förstärker denna mekanism. Ett enkelt räkneexempel kan klargöra detta med ledning av ovanstående uttryck. Antag att belåningen är lika stor som det egna kapitalet (dvs att $S/E = 1$) och att $a = 0$. Om prisnivån är stabil ($i/r = 0$), så blir den beskattningsbara nettoinkomsten $-r \cdot S$, vilket är lika med $-r \cdot E$. Skattelindringen på övriga inkomster blir alltså lika med marginalskatten multiplicerad med den reala avkastningen på egna kapitalet. Är däremot inflationen 15 procent och realräntan 2,5 procent så sjudubblas skattelindringen [$1 + 0,15/0,025 = 7$]. Det är inflationen och skattesystemet som gör det förmånligt att äga och belåna dessa tillgångar. Hushållen blir okänsliga för normala ränteändringar.⁵

b. Företag

Beräkningar av den effektiva skattesatsen för företag blir mer komplicerade och måste därför göras än mer schablonartade. Väsentligt är att de skattemässigt tillåtna avskrivningarna beräknas på nominella i stället för reala anskaffningsvärden och att nominella prisstegringar på lager, men ej på anläggningar, räknas in i den beskattningsbara inkomsten. Låt oss betrakta ett företag med anläggningar som reallt är värda A (A_0 i anskaffningsårets penningvärde) och lager som är värt L . Dessa tillgångar finansieras med monetära nettoskulder S och eget kapital E . Om avskrivningssatsen är d och den reala vinsten före skatt skall vara $r \cdot E$

så måste bruttoöverskottet före avskrivningar och räntor vara

bruttoöverskott =

$$r(E+S) + d \cdot A$$

Den beskattningsbara inkomsten enligt gällande skattesystem blir då, om vi bortser från alla möjligheter att uppskjuta beskattningen,

nominell skattebas =

$$r(E+S) + d \cdot A - d \cdot A_0 - (i+r) \cdot S + i \cdot L$$

där $d \cdot A_0$ är skattemässiga avskrivningar, $(i+r) \cdot S$ är avdrag för nominell ränta och $i \cdot L$ är skattepliktig nominell värdestegring på lager. Om vi utnyttjar sambandet $E + S = A + L$, kan detta skrivas

nominell skattebas =

$$r \cdot E + i(E-A) + d(A-A_0)$$

Eftersom real inkomst är $r \cdot E$, så blir

$$\text{effektiv skatt} = \text{marginalskatt} \cdot \left[1 + \frac{i}{r} \cdot \frac{E-A}{E} + \frac{d}{r} \cdot \frac{A-A_0}{E} \right]$$

Om anläggningstillgångarna helt finansierats med eget kapital ($E = A$), dvs lager och annat omsättningskapital finansierats med skulder, samt avskrivningarna är försumbara, blir den effektiva skatten oberoende av inflationstakten.⁶ Är avskrivningarna av betydelse,

⁵ Hansson [1978] och Johansson [1978] behandlar dessa problem utförligt.

⁶ Enligt Agell och Södersten [1982] ökar effektiva skattesatsen för investeringar i maskiner snabbt med inflationen vare sig finansieringen sker med eget kapital eller skulder. Detta beror på att de räknar med att marknadsräntan stiger med inflationen så att spararna alltid får 2 procent real avkastning efter 60 procent skatt. Vid 10 procent inflation ger detta 30 procent nominell ränta.

så måste det egna kapitalet vara mindre om ej skatten skall öka med inflationen. Hur tungt avskrivningarna väger beror på anläggningarnas ålder, tidigare inflationstakt, ekonomisk livslängd m m.

Den effektiva skatten kan, precis som för hushållen, bli negativ. För detta krävs dels att det egna kapitalet är litet i förhållande till anläggningarnas värde, dels att inflationstakten är hög. Det är dock fortfarande ovanligt att företag har så låg soliditet. De flesta får därför högre skatt på grund av inflationen.

Företagens räntekänslighet blir högre än hushållens genom att marginella intäkter och marginella räntekostnader i allmänhet beskattas med samma skattesats och genom att eventuella underskott ej kan dras av mot arbetsinkomster.

Ekonomiska verkningar av nominell skatt och inflation

Vi har ovan sett att det nominella skattesystemet missgynnat hushållens banksparande och samtidigt gynnat kreditfinansiering av deras köp av varaktiga konsumtionsvaror och bostäder. För kapitalmarknaderna har detta medfört att nettotillflödet från hushållen minskat. Hushållens sparande har ju av dessa skäl i allt större utsträckning blivit knutet till direkta investeringar som ställer anspråk på kredit från marknaden.

Dessa förhållanden skulle i princip ha kunnat skapa tendenser till räntehöjning som i sin tur eventuellt stimulerat sparande och reducerat kreditefterfrågan. Räntenivån på den svenska marknaden har emellertid blivit allt mer internationellt bestämd varför denna reaktion till större delen uteblivit. Efterfrågan har i stället "spillt över" på varumarknaderna och resulterat i försämrade balans för utrikeshandeln.

Kreditpolitiken synes åtminstone delvis ha förstärkt dessa mekanismer.

Eftersom hushållens kreditefterfrågan blivit extremt ränteokänslig genom kombinationen av höga marginalsatser och hög inflation har politiken försökt reglera bort denna efterfrågan till förmån för krediter till näringsliv och bostadsbyggande. Följden har blivit att nya lånemarknader med särskild inriktning på hushållsefterfrågan utvecklats vid sidan av de reguljära. Räntan på hushållslånemarknaden har på grund av skatternas konstruktion legat betydligt över den reguljära marknadens nivå och lätttröligt kapital har strömmat över. Normalt sett skulle dessa indirekta verkningar ha hämmat näringslivets kapitalbildning. Med hänsyn till att investeringarna minskade som en följd av den allmänna stagnationen under 70-talet är det emellertid tveksamt om de praktiskt haft någon större kvantitativ betydelse.

Resursanvändningen störs emellertid även via hushållens efterfrågan på egna hem och konsumtionskapitalvaror. Finansieringskostnaden kan ju åtminstone till en del övervältras genom lägre skatter och för individen blir den skattemässiga effekten gynnsammare vid hög inflationstakt. Under perioder med stigande inflation blir följaktligen incitamenten till att äga dessa kapitalföremål allt starkare med tendenser till högre efterfrågan och ytterligare stigande priser i förhållande till andra varor. I den mån som dessa kapitalvinster blir ett permanent inslag i ekonomin, framstår nyttjandekostnaden som rent negativ. Uttryck som "betalt för att bo, betalt för att segla" har då praktisk relevans. Självfallet har den information som de relativa kostnaderna för alternativa varor överför till konsumenterna då förlorat all kontakt med verkligheten. Riskerna är uppenbara för att konsumenterna väljer fler och större bostäder (fritidsbåtar) än de "egentligen" vill ha, med påföljd att resursfördelningen i samhället snedvrids i betydande grad.

Valet av skattebas är emellertid inte enbart en fråga om sådana effektivitetsaspekter som diskuterats ovan. För de flesta bedömare än kanske rättviseargumenten avgörande. Förespråkarna för inkomst som skattebas brukar framhålla att man på detta sätt i högre grad får skatten bestämd efter individens betalningsförmåga än som vore fallet vid alternativa baser. Man förutsätter då att inkomstbegreppet definierats netto *efter avdrag* för sådana poster som är nödvändiga för att bibehålla tillgångarnas reala kapitalvärde. Ett nominellt inkomstbegrepp uppfyller emellertid inte detta villkor. Skälet till detta är att långivarens inflationskompensation blir beskattad medan låntagarens lämnas obeskattad. Skattesystemet skapar vinnare och förlorare på inflationen. Speciellt under tider med variationer i inflationstakten förstärker skattesystemet tendenserna till uppkomst av kapitalvinster och kapitalförluster. Vinster svarar här konsekvent mot förluster. Eftersom man inte kan avstå från att delta i detta "nollsummespel" är det inte förvånande att det uppfattas som "orättvist". När verkningarna blir uppenbara urholkas tilliten till systemet.

Nominell eller real skattebas?

Den föregående diskussionen har visat på ett antal besvärande ofullkomligheter i det nuvarande inkomstskattesystemet. Professor Lindencronas utredning anvisar ett alternativ, real inkomstskatt. Det finns emellertid anledning att något belysa ytterligare ett alternativ, utgiftsskatt. Denna skatt har nämligen betydande likheter med real inkomstskatt.

Jämförelserna avser att klarlägga vissa principiella likheter och skiljaktigheter. Analysen är inte generellt giltig och i praktisk tillämpning kan andra aspekter dominera över de verkningar som här tas fram.

Fullständig nominell inkomstbas/fullständig real inkomstbas.

Med "fullständig" menas här endast att all information som är nödvändig för att faställa korrekta värden på nominell avkastning respektive real avkastning av en kapitaltillgång är tillgänglig. Den effektiva skattesatsen med en real inkomstbas blir då alltid lika med den av skatteskalen fastlagda marginalskattesatsen. Med nominell inkomstbas uppnås detta resultat endast om prisnivån är konstant. Man kan alltså hävda att den reala beskattningen neutraliserar den skatteskärpning som vid nominell inkomstbas följer med inflation. Den reala basen svarar följaktligen bättre mot "rättvisa" enligt skatteförmågeprincipen. Förutsedda och bestående förändringar av inflationstakten påverkar inte heller den reala jämviktsräntan, och ett realt system kan följaktligen antas ha mindre skadliga verkningar på resursanvändningen.

Gällande nominell inkomstbas/real inkomstbas med samma ofullständigheter.

Vi har ovan visat att det framför allt är den ofullständiga täckningen av intäktssidan i den använda nominella skattebasen som ger upphov till problemen i samband med inflation. Eftersom alla reala inkomstkalkyler måste utgå från det nominella inkomstbegreppet återkommer samma typ av ofullständigheter med real beskattning. För de tillgångar som med dagens system förefaller mest problematiska synes emellertid ett tillfredsställande realt inkomstmått kunna konstrueras. I princip svarar realinkomsten mot

beskattad realinkomst =

beskattningsbar realintäkt — reala

skuldräntor = $a \cdot r \cdot [E + S] - r \cdot S$

där a representerar den andel av intäkten som tas upp till beskattning. Den effektiva skattesatsen blir nu

effektiv skatt =

$$\text{marginalskatt} \cdot \left[a - (1-a) \frac{S}{E} \right]$$

dvs den effektiva skatten är nu — till skillnad från vad som gäller vid nominell skattebas — oberoende av inflationstakten. Eftersom skattetrycket inte varierar med inflationen undviker man sådana snedvridande effekter som ger upphov till kapitalvinster och kapitalförluster.

Det är emellertid uppenbart att individen fortfarande kan begränsa skattebetalningarna genom att öka skuldsättningen. Enda sättet att eliminera denna möjlighet är att konsekvent ta upp hela intäkten till beskattning, dvs att aldrig tillåta a att vara mindre än ett. I grunden kvarstår emellertid en betydande osäkerhet om den faktiska avkastningen även vid real skattebas och schablontaxeringen måste följaktligen genomföras med motsvarande säkerhetsmarginaler. Som exempel kan nämnas att Lindencrona föreslår att intäkter från sk lösöre skall undantas från beskattning. Verkningarna av en övergång till real skattebas begränsas således i detta fall till att vid given skuldsättning (S/E) eliminera den förstärkningsmekanism som kombinationen av inflation och nominell skattebas skapar.

Real inkomstskatt/utgiftsskatt

Skattebasen, U , definieras vid utgiftsskatt⁷ som

Utgift =

Inkomst — Sparande =

Inkomst — Förmögenhetsförändring
= $Y - [E_1 - E_0]$

där E_1 resp E_0 betecknar förmögenhetens storlek vid utgången/ingången av beskattningsperioden. Samtliga storheter är beräknade i löpande priser. Antag för enkelhetens skull att individen endast har kapitalinkomster och att dessa uppgår till ett nominellt belopp som svarar mot $(r+i) E_0$. Kapitalinkomsten utgörs alltså av realavkastning med $r \cdot 100$ procent, dels av inflationskompensation med $i \cdot 100$ procent. Skattebasen för utgiftsskatten kan då skrivas

$U =$

$$(r+i) E_0 - [E_1 - E_0] =$$

$$r \cdot E_0 - [E_1 - E_0 (1+i)]$$

Termen $E_0 (1+i)$ svarar mot anskaffningsvärdet på ingångsförmögenheten, uttryckt i prisnivån vid periodens slut. Om individen inte har något realt sparande är därför uttrycket inom den sista parenteserna lika med noll. Basen för utgiftsskatten, U , är då lika stor som den reala inkomsten $r \cdot E_0$. De två skattemodellerna är helt ekvivalenta i detta fall. Om det finns ett realt sparande undandras detta från beskattning vid en utgiftsskatt. Beskattningen inträder där först när avkastningen och förmögenhetsökningen tas ut som konsumtion. En real inkomstskatt drabbar däremot sparandet två gånger: dels genom beskattning av inkomsten vid sparandetidpunkten, dels genom beskattning av den reala avkastningen på motsvarande förmögenhetsökning.⁸

Reallån

Real beskattning möjliggör reala lån. Samtidigt är reala lån på i första hand bostadsmarknaden en förutsättning för

⁷ Progressiv utgiftsskatt har utretts av S O Lodin [SOU 1976:62].

⁸ Detta behandlas utförligt av Bradford [1980].

att real beskattning skall kunna genomföras. Vi skall därför göra en utvikning och diskutera vilka positiva och negativa effekter sådana lån kan få.¹

Ett reallån löper med en låg räntesats som motsvarar vår realränta r . Kapitalvärde, amorteringar och räntebetalningar räknas upp med inflationen. Jämfört med ett vanligt penninglån blir därför räntebetalningarna låga de första åren, men stiger sedan successivt i nominella termer. Räntebetalningarnas och amorteringarnas reala värde är oberoende av inflationen. I ett reallt skattesystem blir realräntan fullt avdragsgill.

En fördel med reala lån är att de minskar osäkerheten. Spararen-långivaren behöver ej frukta att ökad inflation skall minska kapitalets värde. Investeraren — låntagaren vet vilken realränta han har att betala. Reala lån har av bl a detta skäl rekommenderats av Tobin [1971] och Stanley Fischer [1975].

En annan fördel är att de reala amorteringarna blir mer jämnt fördelade över tiden än som varit fallet med nominella lån. Detta underlättar finansieringen av långsiktiga investeringar såsom bostäder, kraftverk och industriella expansionsprojekt. För bostadsproduktionen kan därigenom en stor del av statens subventioner avskaffas. För industrin minskas lönsamhetskraven på långsiktiga projekt.

En tredje, mindre självklar fördel är, att existensen av reala lån kan bidra till att minska inflationstakten. Detta kan ske genom att den ökade säkerheten för långgivare leder till ökat sparande (se Liviatan & Levhari, [1979]). Om statskulden har formen av reala lån, bortfaller också statens incitament att öka inflationstakten för att minska den reala bördan av statsskulden.

Det är förmodligen verkningar av detta slag som fått Lindencrona att bedöma de allmänna ekonomiska verkningarna av att reallån införs som en-

bart positiva. Man bör emellertid framhålla att ekonomisk analys av dessa problem förekommit i relativt begränsad utsträckning under de senaste tio åren. Detta betyder bl a att den moderna makroteorin inte egentligen utnyttats för att klarlägga reallånens roll och betydelse.

Slutsatser

Varje form av praktiskt genomförbart skattesystem innebär kostnader för samhällsekonomin och dessa kostnader måste antas växa med skattetrycket. Det är därför mer viktigt att söka effektiva skatteformer när skattetrycket är högt.

Aven en perfekt real inkomstskatt med höga marginalskatter medför följaktligen betydande förluster, främst genom att den snedvrider valet mellan arbete och fritid (mellan beskattad och obeskattad aktivitet). I praktiken når heller inte den reala inkomstskatten full täckning av alla inkomster. Avkastningen för många reala tillgångar kommer därför att schablontaxeras. De säkerhetsmarginaler som därvid måste iakttas kan individerna utnyttja för att genom belåning skapa en hävstångseffekt som övervältrar en del av finansieringskostnaden på skattebetalningarna. Dessa effekter är säkert ofrånkomliga och utgör en del av skattesystemets kostnader.

Nominell inkomstskatt har exakt dessa egenskaper om prisnivån är konstant och har nästan samma egenskaper om inflationen är obetydlig. Som vi sett tidigare blir emellertid situationen helt annorlunda om inflationstakten är hög och starkt varierande. Då gäller nämligen:

1. Den effektiva beskattningen av bankmedel och obelånade tillgångar varierar med inflationstakten.

2. Övervältringen av kapitalkostnader för belånade tillgångar varierar starkt med inflationstakten.
3. Skatterna får en förstärkningseffekt som ger upphov till kapitalvinster/förluster på reala tillgångar när inflationstakten stiger/sjunker.
4. Hushållens konkurrensförmåga på kreditmarknaden stiger med hög inflation. Resultatet blir dels undanträngning av näringslivsinvesteringar, dels underskott i bytesbalansen.

Vid *förutsedda* förändringar i inflationstakten kan individer och företag anpassa sin planering. Detta kräver att man genomskådar verkningarna på kreditmarknad, räntenivå och relativa priser för tillgångar som omsätts på marknaden. Ett nominellt skattesystem ställer följaktligen stora krav på ekonomisk bedömningsförmåga och planeringsvilja hos den som vill gardera sig mot kapitalförluster eller ta vara på eventuella kapitalvinster. Resultatet av detta blir endast omfördelningar mellan de förutseende och de oförutseende och några samhällseliga effektivitetsvinster finns ej att hämta i denna planering. I stället är det stora risker att effektivitetsförluster uppstår som en följd av anpassningarna. Vid *oförutsedda* svängningar i inflationstakten deltar alla i ett gigantiskt lotteri. Inkomstomfördelningarna är där helt okontrollerade och kan följaktligen göra de sociala ambitionerna i skattepolitiken illusoriska.

Mot denna bakgrund förefaller det osannolikt att någon skulle förordna nominell inkomstskatt före real inkomstskatt om utgångsläget vore sådant att man fritt kunde välja mellan dessa alternativ. Även den svagaste misstanke om inflationstal i intervallet 5—15 procent skulle ge övervikt för det reala alternativet. Utgångsläget är emellertid ett annat. Vi har de facto nominell in-

komstskatt och vill kanske ha utgiftsskatt (på längre sikt). Låt oss därför något diskutera några problem i samband med övergång från nominell till real bas för inkomstbeskattningen.

Vid en eventuell övergång från nominell till real skatt kommer sannolikt rättvisefrågor att utgöra huvudproblemet.⁹ Tillgångar som tidigare tett sig förmånliga från skattesynpunkt kommer uppenbarligen att erfara fallande relativpriser. Detta medför i sin tur kapitalförluster för de hushåll som äger dem. Många i denna kategori har tidigare hört till vinnarna och en skatteomläggning innebär egentligen bara att "rättvisa" återställs. Självfallet kan anpassningen trots detta bli smärtsam, i synnerhet för dem som uppfattat kapitalvinsten som ett permanent inslag i hushållets ekonomi och successivt ökat belåningen. De verkliga förlorarna återfinns bland dem som kommit in sent på marknaden. Det torde vara omöjligt att finna enkla kriterier som gör det möjligt för samhället att hålla denna kategori skadeslös genom något slag av subventioner eller liknande. Man bör däremot försöka hindra att likviditetsproblem och hög skuldsättning pressar fram så omfattande realisationer av de aktuella tillgångarna att priset sjunker under den långsiktiga jämvikten. Sådana prisras är helt "onödiga" eftersom de inte främjar samhällsekonomisk effektivitet utan endast skapar nya kapitalvinster.

Antag att man finner fördelarna med en övergång överväga, men att man bedömer utgiftsskatt vara det långsiktiga målet. Som vi sett ovan är en real inkomstbas ekvivalent med utgiftsskatt om man bortser från sparande (kapitalinkomster). Det kan därför te sig natur-

⁹ Effektivitetsproblemen kommer i första hand att beröra resursanvändningen inom de sektorer som producerar kapitalvaror för bostäder och olika fritidsaktiviteter.

ligt att se successivt nedtrappad beskattning av kapitalinkomster beräknade på real bas som övergång till utgiftsskatt. För detta behövs emellertid inte att man går över till real bas. Nedtrappningen kan lika gärna genomföras på den nominella basen. Om vi är säkra på att utgiftsskatt skall genomföras, talar således det mesta för att real inkomstskatt är en onödig omväg. Om vi å andra sidan är osäkra om detta eller bedömer att tidpunkten för en sådan omläggning är avlägsen, så kan real inkomstskatt mycket väl vara en naturlig övergångsform.

Från allmänna teoretiska utgångspunkter är tydligen real inkomstskatt att föredra framför nominell. Då har vi emellertid bortsett från alla de mer praktiska problem som uppkommer när den nominella inkomsten skall omräknas till real inkomst. Vi skall återkomma till dessa frågor i en andra artikel.

Referenser

- Agell, J. och Södersten, J., [1982], "Skatteregler och realinvesteringar", *Ekonomisk Debatt*, årg nr 10, nr 8.
- Bradford, D.F., [1980], "The Economics of Tax Policy toward Savings", i von Furstenberg, G. M., (red), *The Government and Capital Formation*, Cambridge, Mass.
- Fischer, S., [1975], "The Demand for Index Bonds", *Journal of Political Economy*, volym 83, s 509.
- Hansson, I., [1978], "Skattesystemet, inflationen och investeringarna", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 4.
- [1982], "Realräntans nivå vid real beskattning" *SOU* 1982:3, bilaga 4.
- [1982b], "Real beskattning ur ekonomisk synvinkel", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 5.
- Johansson, S.E., [1978], "Hushållssparande och skattetryck", *SOU* 1978:11, del 3, bilaga 2.
- Lindencrona, G., [1982], "Realbeskattningsutredningens betänkande — en sammanfattning", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 4.
- Liviatan, N. och Levhari, D., [1979], "On the deflationary effect of government's indexed bonds", *Journal of Monetary Economics*, volym 5, s 535.
- Lodin, S O., [1981], "Avdragsbegränsningen — skatteuppgörelsens politiska pris", *Ekonomisk Debatt*, årg 9, nr 8.
- SOU* 1976:62, *Progressiv utgiftsskatt*.
- SOU* 1982:1—3, *Realbeskattningsutredningen*.
- Tobin, J., [1971], "Principles of debt management", i *Essays in economics, volym 1: Macro economics*, North-Holland, Amsterdam.

1. **Determinants and Implications of Economic Interdependence.** Organizer: J. Dunning (United Kingdom).
2. **Growth, Inflation and Employment.** Organizer: Lawrence Klein (United States)
3. **Structural Adjustment in Industrially Advanced Countries.** Organizer: K. Jungenfelt (Sweden)
4. **Developing Nations in an Interdependent World.** Organizer: J. Estanislao (Philippines)
5. **The Spanish Economy and its Relation to the World Economy.** Organizer: E. Fuentes-Quintana (Spain)

IV. Specialized Sessions (Tuesday to Thursday, 6 to 8 September 1983)

To take up specific topics. Each organizer shall invite three papers. The sessions will last one half day each or more, if necessary, with some of them running simultaneously. There will be ample time for discussion of invited and contributed papers.

V. Plenary Sessions (Friday, 9 September 1983)

Rapporteur's reports on Panel Discussions and Specialized Sessions (by groups of topics)

VI. Closing Ceremony (Friday, 9 September 1983)

Contributed Papers

Contributed papers will be accepted for the specialized sessions only, and must be approved for presentation and discussion by the respective organizers. Such papers should be reproduced and circulated directly by their authors. A deadline will be set for the submission of contributed papers.

The list of addresses of organizers can be obtained through the secretariat in Paris.

Languages

Plenary sessions will be conducted with—at least—English-French-Spanish simultaneous interpretation. Where appropriate and possible, Panel Discussions and Specialized Sessions will be conducted with English/Spanish interpretation. Invited papers may be submitted in English, French or Spanish; one page abstracts will be translated into the two other languages for the Congress.

Student Residence

A Student Residence will be available for low-budget participants.